

152. Bijbelstudie over
A RAITORI FU DEN TIN LASI LO FU ISRAEL
DE MYTHE VAN DE TIEN VERLOREN STAMMEN ISRAELS
MITOS ASERET SHIV'TEI YIS'RA'EL HA'AVODIM
מיתוס עשרת שבטי ישראל האבודים

Deel 3: Eerste terugkeer uit de ballingschap

Al eeuwenlang doen de meest merkwaardige en fantastische theorieën de ronde over het lot en de mysterieuze verblijfplaats van de tien stammen van het noordelijke koninkrijk Israël, die als straf voor hun afgodendienst in de Assyrische ballingschap werden weggevoerd en daarna volgens velen spoorloos uit de geschiedenis zijn verdwenen en daarom als 'de verloren tien stammen' worden aangeduid. Toch hoe verloren zijn de 'verloren' stammen eigenlijk? Zijn ze echt nooit boven water gekomen? Op deze vraag zullen wij in deze studiereeks een antwoord proberen te vinden.

Korte samenvatting en conclusies vorige studie

De vorige keer kwamen wij tot de conclusie, dat de ballingen uit de tien stammen door de Assyriërs voornamelijk in het noordwesten van Mesopotamië diverse locaties als woongebieden kregen toegewezen, die zich met uitzondering van Medië allemaal in het huidige Koerdistan bevinden, terwijl de ballingen uit de twee zuidelijke stammen 130 jaar later door de Babyloniërs grotendeels in het gebied tussen de grote rivieren werden gehuisvest, dat destijds bekend stond onder de naam Sumerië en in de Bijbel het land Sinear genoemd werd. Gezien het feit dat de ballingen niet alleen in hun oorspronkelijk toegewezen woongebieden bleven, maar zich later over het hele rijk hebben verspreid alsook door de omstandigheid, dat de diverse stammen uiteraard niet over aparte, afgebakende stamgebieden konden beschikken, maar door hun overwinnaars door elkaar heen werden gehuisvest, kunnen we ervan uitgaan dat een groot deel van de Israëlieten enerzijds assimileerde met de lokale bevolking en anderzijds een vermenging plaatsgevonden kan hebben tussen de stammen onderling met als gevolg het vervagen van de stamidentiteit. De ballingen uit het koninkrijk Israël en uit het koninkrijk Juda werden door hun opeenvolgende overheersers als één geheel beschouwd vanwege hun gezamenlijke taal, cultuur en religie. Zo werden 'Israëlieten' en 'Joden' synonieme begrippen, die naast elkaar en door elkaar heen voor G'ds volk werden gebruikt tot op heden aan toe. Zo wordt er bijvoorbeeld in het hele boek Ester vrijwel uitsluitend gesproken over 'Joden', terwijl we er redelijkerwijs van uit mogen gaan, dat al deze Joden, die in het Perzische Rijk woonachtig waren, dat zich uitstreckte van India tot Afrika aan toe, echt niet allemaal tot de stam Juda behoord kunnen hebben, die immers grotendeels uit de ballingschap teruggekeerd was. Verder hebben we de vorige keer geconstateerd, dat er in de tijd van hun ballingschap ingrijpende g'dsdienstige en culturele veranderingen bij de Israëlieten hebben plaatsgevonden zoals bijvoorbeeld het ontstaan van de synagogen en een eredienst zonder dierenoffers. Ook zagen wij, dat niet alle gedeporteerden uit Israël en Juda het zelfde lot in de Babylonische ballingschap ondergingen. Terwijl sommigen zeer verstrekkende vrijheden mochten genieten en zelfs in dienst van de koning mochten treden, werd een groot deel van G'ds volk echter als gevangenen gedwongen om slavenarbeid te verrichten, hetgeen duidelijk in Psalm 137 naar voren komt. We sloten het tweede deel van deze studiereeks af met een aantal profetieën, waarin door de Eeuwige aan de gelovigen uit alle twaalf stammen de terugkeer uit de ballingschap naar het land van hun vaders werd beloofd. Deze terugkeer, die in meerdere fases plaats vond, zullen wij nu behandelen.

De zeventig jaar van Jeremia

De meest bekende profetieën over de terugkeer en het herstel, die letterlijk in vervulling zijn gegaan, vinden wij in ירמיהו Yir'm'yahu [Jeremia] 25:11-12 en 29:10, waarin de profeet tot drie

keer aan toe over een periode van 70 jaar spreekt: "Heel dit land valt in puin en wordt een woestijn, en ook de omringende volken zullen de koning van Babylonië dienen, zeventig jaar lang. Maar als die zeventig jaar voorbij zijn, zal ik de koning van Babylonië en zijn volk voor hun misdaden laten boeten, spreekt de Eeuwige. Ik maak het land van de Chaldeeën voor altijd tot een woestijn." - "Dit zegt de Eeuwige: Als er in Babel zeventig jaar voorbij zijn, zal Ik naar jullie omzien. Dan zal Ik Mijn belofte gestand doen door jullie naar Jeruzalem te doen terugkeren."

Surinaams: "En da heri kondre disi sa de sondro suma, èn suma sa ferwondru, èn den pipel disi sa dini a kownu fu Babel seibi tenti yari langa. En a sa pasa so dati te den seibi tenti yari kaba, dan Mi sa strafu a kownu fu Babel nanga a pipel dati: so Masra de taki: bikasi fu den sondu ede, nanga a kondre fu den Kaldeya suma, èn Mi sa meki en tron wan brokopresi fu têgo." - "Bikasi so Masra de taki: Baka a ten disi seibi tenti yari de kaba na ini Babel, dan Mi sa kon luku un, èn Mi sa du Mi bun wortu gi un, èn meki un kon baka na a presi disi." Het lezen van deze teksten roept natuurlijk meteen de vraag op wanneer deze zeventig jaar begonnen en eindigden. Het beantwoorden van deze vraag blijkt helemaal niet zo eenvoudig te zijn als men zou denken, maar de laatste verzen uit het tweede boek van de Kronieken, waarin uitdrukkelijk naar deze profetie wordt verwezen, geven in elk geval wel een indicatie: "De mensen die aan het zwaard ontkomen waren, werden als ballingen naar Babylonië meegevoerd waar ze de koning en zijn nakomelingen als slaven dienden totdat het rijk in handen viel van Perzië. Zo ging in vervulling wat de Eeuwige bij monde van Yir'm'yahu [Jeremia] had voorgezegd. Zeventig jaar bleef het land braak liggen en had rust, totdat alle niet in acht genomen shabatsjaren vergoed waren. In het eerste regeringsjaar van Koresh [Cyrus], de koning van Perzië, ging in vervulling wat de Eeuwige Yir'm'yahu [Jeremia] had laten aankondigen. Hij zette de koning ertoe aan om in zijn hele koninkrijk mondeling en ook schriftelijk het volgende besluit bekend te laten maken: Dit zegt Koresh [Cyrus], de koning van Perzië: alle koninkrijken van de aarde heeft de Eeuwige, de G'd van de hemel, mij gegeven. Hij heeft mij opgedragen om voor Hem een tempel te bouwen in Jeruzalem, een stad in Juda. Laten al diegenen onder u die tot Zijn volk behoren, zich verzekerd weten van de hulp van de Eeuwige, hun G'd, en daarheen gaan."

Surinaams: "En den suma disi ben lon go kibri gi a howru, na den a ben tyari gowe na Babel pe den ben de srafu gi en nanga en manpikin te leki a kownukondre fu Persia ben kon, fu meki a wortu fu Masra kon tru na mofo fu Yeremia, te leki a kondre ben kisi den sabbat fu en; bikasi so langa a kondre ben de leigi, a ben hori sabbat fu meki seibi tenti yari. Now na a fosi yari fu Kores, a kownu fu Persia, a wortu fu Masra na a mofo fu Yeremia ben kon tru, èn Masra ben drai a yeye fu Kores, a kownu fu Persia fu meki wan wèt go doro en heri kownukondre, èn fu skrifi en tu taki: So Kores a kownu fu Persia de taki: Masra Gado fu heimel ben gi mi ala den kownukondre fu grontapu; èn A ben taigi mi fu bow wan oso gi En na ini Yerusalem, disi de na ini Yuda. Suma na un mindri de fu En pipel? Masra en Gado musu de nanga en, èn meki en opo go." (בְּרֵי הַיָּמִים ב) Div'rei haYamim bet [2 Kronieken] 36:20-23). Als we dit zo lezen, dan

kunnen we de indruk krijgen dat de profetie in het eerste regeringsjaar van koning Cyrus in vervulling gegaan is. Als dat zo is, dan hoeven we alleen maar na te gaan wanneer dit precies was en dan gewoon 70 jaar terug tellen. Wel, dat heb ik gedaan, maar daar klopt helemaal niets van. Het eerste regeringsjaar als koning van de Meden en Perzen was 550 v.g.t. en daarvan 70 jaar teruggeteld komen we terecht in het jaar 620 v.g.t., maar toen was Juda nog niet door Nebukadnessar veroverd. De drie wegvoeringen in de ballingschap vonden pas in de jaren 597, 586 en 582 v.g.t. plaats. Met het eerste regeringsjaar van Cyrus moest dus het jaar bedoeld zijn waarin hij het Babylonische Rijk veroverd had en hij voortaan ook over het land der Chaldeeën zou heersen. En dat lijkt mij niet meer dan logisch, want om de profetie te kunnen vervullen moest Babylonië volgens 2 Kronieken 36:20 eerst in handen van de Perzen vallen. Dat gebeurde op 12 oktober 539 v.g.t., toen Nabonidus, de voorlaatste Babylonische koning, door Cyrus de Grote bij Opis werd verslagen. Zijn troonopvolger Belsassar stierf in hetzelfde jaar. Het eerste regeringsjaar van Koresh [Cyrus] als koning van Babylonië was dus 539/538. Toen ik daarvan 70 jaar terugtelde zag ik, dat ook dit niet overeen kwam met de profetie, want ook in 609/608 was Jeruzalem nog niet in Babylonische handen. Ik bracht het in gebed en toen kreeg ik het antwoord: de Eeuwige stelt andere prioriteiten dan wij! De 70 jaren slaan helemaal niet op de Babylonische ballingschap zoals door velen ten onrechte wordt verondersteld, en ook niet op de duur van de Babylonische overheersing, maar op het aantal jaren tussen de verwoesting en de wederopbouw van de tempel! Daar gaat het om! In מִלְכִּים ב Melachim bet [2 Koningen]

25:8-10 lezen wij: "Op de zevende dag van de vijfde maand (de maand Av), in het negentiende regeringsjaar van koning Nebukadnessar van Babylonië, trok diens dienaar Nebuzaradan, de commandant van zijn lijfwacht, Jeruzalem binnen. Hij stak de tempel van de Eeuwige in brand, en ook het koninklijk paleis en alle andere huizen van Jeruzalem; alle huizen van de welgestelden gingen in vlammen op. Het Chaldeese leger, dat onder zijn bevel stond, haalde de stadsmuren van Jeruzalem neer." **Surinaams:** "En na di fu feifi mun, na di fu seibi dei fu a mun, disi ben de di fu tin-na-neigi yari fu Nebukadnessar, kownu fu Babel, a ben seni Nebuzaradan, a kapten fu den waktiman fu a kownu, wan dinani fu a kownu fu Babel, kon na Yerusalem, èn a ben bron a oso fu Masra nanga a paleisi fu a kownu, nanga ala den oso fu Yerusalem, èn a ben bron den oso fu ibri guduman nanga faya. En a heri legre fu den Kaldeya suma disi ben de nanga a kapten fu den waktiman fu a kownu ben broko den skotu lontu Yerusalem puru." Daarna wordt de wegvoering van haar inwoners in de ballingschap beschreven. In ירמיהו Yir'm'yahu [Jeremia] 52:12-14 staat precies hetzelfde, maar dan wel met het verschil dat dit niet op de zevende, maar op de tiende van de vijfde maand plaats vond. Volgens de Talmud was dit op de negende (תענית Ta'anit 29a). Daarom is de negende van de maand Av, in het Hebreeuws תשעה באב Tisha b'Av geheten, voor de Joden tot op heden een vastendag en een dag van rouw. Ik vind de genoemde datum in het verslag van Jeremia eerlijk gezegd het meest betrouwbaar omdat hij een ooggetuige was die het zelf heeft meegemaakt, maar waar het mij hierbij voornamelijk om gaat is de vermelding van het feit, dat de verwoesting van de tempel in het negentiende jaar van koning Nebukadnessar plaats vond. Dat was dus in het jaar 586 v.g.t., want hij regeerde van 605 tot 562. Als ik dus vanaf het jaar 586 zeventig jaren verder tel, dan kom ik uit in het jaar 516 v.g.t., en dat is nou precies het jaar waarin de herbouw van de tempel voltooid was en de tempel opnieuw werd ingewijd door de Israëlieten, die uit de ballingschap terug waren gekeerd. In אזרא Ez'ra [Ezra] 6:15-16 staat: "In het zesde regeringsjaar van koning Dar'yavesh [Darius], op de derde dag van de maand Adar, was de tempel gereed. De Israëlieten, de priesters, de Levieten en de overige teruggekeerde ballingen, vierden de inwijding van de tempel van G'd met vreugde!" **Surinaams:** "En den ben kaba fu bow a oso disi na di fu dri dei fu a mun Adar, disi ben de na di fu siksi yari disi Darius ben de kownu. En den Israël suma, den priester nanga den Levi suma nanga ala den tra pikin fu katibo ben hori wan fesa fu wije a oso fu Gado disi nanga prisiri!" Koning Darius I regeerde van 522 tot 486 v.g.t. en dus vond de inwijding van de nieuwe tempel plaats in 516 v.g.t., het zesde regeringsjaar van Darius, op enkele maanden na precies zeventig jaar na de verwoesting van de eerste tempel! In het eerste regeringsjaar van Cyrus als koning van Babylonië ging dus niet letterlijk alles in vervulling wat de profeet Jeremia had aangekondigd, zoals 2 Kronieken 36:22 suggereert, maar wel een belangrijk deel van de profetie, want in dat jaar werd door koning Cyrus immers een decreet uitgevaardigd waarin staat, dat de Israëlieten uit de ballingschap terug mogen keren naar hun eigen land en dat ze G'ds tempel in Jeruzalem mogen herbouwen, waarmee de profetie uiteindelijk toch geheel in vervulling ging.

Chronologische verwarring en buitenbijbelse identificatie

Ook in דניאל Dani'el [Daniël] 9:1-2 wordt uitdrukkelijk naar de profetie van Jeremia verwezen, waarin voorzeggd werd, dat de Eeuwige over de puinhopen van Jeruzalem zeventig jaar zou doen verlopen: "In het eerste jaar nadat Dar'yavesh [Darius], zoon van Achash'verosh [in de NBV staat: Xerxes] en Mediër van geboorte, tot koning was gekroond over het rijk van de Chaldeeën, in het eerste jaar van zijn koningschap, leidde ik, Daniël, uit de boeken af hoeveel jaren het zou duren voordat de puinhopen van Jeruzalem verdwenen zouden zijn. Zoals de Eeuwige aan de profeet Yir'm'yahu [Jeremia] had gezegd, waren dat er zeventig." **Surinaams:** "Na ini a fosi yari fu Darius, a manpikin fu Ahasveros, disi komopo fu a siri fu den Media suma, disi den ben meki tron kownu abra a kownukondre du den Kaldeya suma; na a fosi yari disi a ben de kownu, mi, Daniël, ben frustan fu den buku fu a nomru fu yari disi a wortu fu Masra ben taki na Yeremia a profeti, dati seibi tenti yari langa A sa meki Yerusalem de wan pori presi." Enerzijds bevestigt deze tekst de eerdergenoemde teksten, maar hij roept toch ook weer nieuwe vragen op, want er schijnt het een en ander niet te kloppen. Ten eerste was het toch Cyrus, die tot koning was gekroond over het rijk van de Chaldeeën en niet Darius, ten tweede

was Darius niet de zoon van Xerxes, maar andersom. Xerxes was de zoon van Darius. De vader van Darius was Hystaspes. Dat wil dus zeggen, dat de Darius, waar Daniël het hier over heeft, onmogelijk dezelfde Darius kan zijn waar wij het eerder over hadden. Het probleem is echter, dat er in deze tijdsperiode helemaal geen koning Darius bestond, die aan deze beschrijving voldeed. Wie was deze Darius dan wel? Hoe lossen we dit probleem op? Welnu, om te beginnen zal ik eerst even iets moeten verduidelijken. Het is namelijk van groot belang om te weten, dat de naam Darius evenals de namen Ahasveros en Artachsasta, die we straks nog in deze studie tegen zullen komen, op enkele uitzonderingen na geen eigennamen, maar Perzische koninklijke titels zijn zoals dat ook met de Farao in Egypte het geval was. Deze titels kunnen soms één en dezelfde persoon aanduiden en daarom moeten we er goed op letten over wie het gaat als we deze namen tegen komen en of de genoemde persoon daadwerkelijk zo heet of alleen met die titel wordt aangeduid. Natuurlijk hebben deze titels, die ook troonnamen worden genoemd, allemaal een speciale betekenis. Zo betekent de Oud-Perzische naam Dārayavahush, die in de meeste Nederlandse vertalingen met Darius en in de Hebreeuwse grondtekst met Dar'yavesh wordt weergegeven, zoiets als 'bewaarder', 'houder' of 'handhaver' van het goede. Ahasveros, in de Hebreeuwse grondtekst Achash'verosh en in het Oud-Perzisch Kh'shayarsha geheten, betekent 'vereerde koning' of 'mannelijke koning', van kh'shaya [koning] en arsham [man]. Artachsasta tenslotte, in het Hebreeuws Artach'shasta en in het Oud-Perzisch Artakh'shatra, heeft de mooie betekenis van 'koning der gerechtigheid'. Sommige Perzische koningen gebruikten deze titels als eigennamen, anderen slechts als aanduiding naast hun eigen naam. Met deze informatie in het achterhoofd werd het voor mij mogelijk, chronologische fouten te herkennen. Ik vind het altijd buitengewoon boeiend om bijbelse beschrijvingen voor hun geschiedkundige achtergrond te kunnen plaatsen en daarom is de buitenbijbelse identificatie van in de bijbel genoemde personen voor mij uitermate belangrijk om de juiste datering van belangrijke gebeurtenissen te kunnen achterhalen. Zo ben ik door tekst met tekst te vergelijken en historische feiten erbij te betrekken tot de conclusie gekomen dat Darius de Mediër uit Daniël 9:1 niemand anders kan zijn dan Cyrus de Grote. Niet Darius I, maar Cyrus II was degene die Babylon had veroverd en daardoor ook tot koning over het rijk der Chaldeeën werd gekroond. Niet Darius I, maar Cyrus II was 62 jaar oud, toen hij het koningschap verkreeg, nadat de laatste koning van de Chaldeeën, Belsassar, gedood werd zoals in דניאל Dani'el [Daniël] 6:1 geschreven staat. Darius I leefde van 549 tot 485 v.g.t. en kan op dat tijdstip dus niet ouder dan 11 jaar geweest zijn. Cyrus II daarentegen werd in 600 v.g.t. geboren en had in 538 v.g.t. dus wel de leeftijd van 62 jaar bereikt. Dat is voor mij eigenlijk het meest sluitende bewijs, dat Darius de Mediër en Cyrus de Grote één en dezelfde persoon zijn, maar er staat in דניאל Dani'el [Daniël] 6:29 nog wel een zinnetje waarin beide namen naast elkaar genoemd worden waardoor helaas de indruk kan ontstaan dat het in deze tekst toch om twee verschillende personen zou gaan. Daar staat: *“Zo ging het Daniël voorspoedig onder het koningschap van Darius en onder het koningschap van Cyrus de Pers.”* **Surinaams:** *“So a Daniël disi ben libi na wan bun fasi di Darius ben de kownu, èn di Kores a Persia suma ben de kownu.”* In plaats van het woordje 'en' tussen de beide namen zou men echter ook gewoon een komma kunnen plaatsen of zou men het ook kunnen lezen als 'namelijk' of 'dat wil zeggen' en dan is Darius gewoon een andere benaming voor Cyrus. In bijbelse taal is dit zonder meer mogelijk, want iets soortgelijks zien wij bijvoorbeeld ook in Jesaja 2:3. Daar staat: *“Want uit Sion zal de Wet uitgaan en het Woord van de Eeuwige uit Jeruzalem.”* **Surinaams:** *“Sebab, dari Sion akan keluar torat, dan firman Tuhan dari Yerusalem.”* Het gedeelte vóór het woordje 'en' komt eigenlijk op hetzelfde neer als het gedeelte daarna, want Sion is in de Bijbel een andere benaming voor Jeruzalem en de Wet is het Woord van de Eeuwige en zo zijn ook Darius de Mediër en Cyrus de Pers één en dezelfde persoon.

Het decreet van koning Cyrus II

En nu zijn we weer beland bij Cyrus II, in wiens eerste regeringsjaar als koning van Babylonië volgens 2 Kronieken 36:22-23 de vervulling begon van de profetie, die Jeremia al vele jaren eerder had uitgesproken. De laatste verzen van het tweede boek der Kronieken vormen de eerste verzen van het boek Ezra: *“In het eerste regeringsjaar van Koresh [Cyrus], de koning van Perzië, ging in vervulling wat de Eeuwige Yir'm'yahu [Jeremia] had laten aankondigen. Hij*

zette de koning ertoe aan om in zijn hele koninkrijk mondeling en ook schriftelijk het volgende besluit bekend te laten maken: Dit zegt Koresh [Cyrus], de koning van Perzië: alle koninkrijken van de aarde heeft de Eeuwige, de G'd van de hemel, mij gegeven. Hij heeft mij opgedragen om voor Hem een tempel te bouwen in Jeruzalem, een stad in Juda. Laten al diegenen onder u die tot Zijn volk behoren, zich met de hulp van hun G'd naar Jeruzalem in Juda begeven om er de tempel van de Eeuwige weer op te bouwen, de G'd van Israël, de G'd die in Jeruzalem woont." **Surinaams:** "Na ini a fosi yari fu Kores, a kownu fu Persia, so dati a wortu fu Masra na mofo fu Yeremia sa kon tru, Masra ben wroko na ini a yeye fu Kores, a kownu fu Persia, so dati a ben seni wan boskopu panya na ini en heri kownukondre, èn a ben skrifi en tu, taki: So Kores, a kownu fu Persia de taki: Masra Gado fu heimmel ben gi mi ala den kownukondre fu grontapu, èn A ben taigi mi fu bow wan oso gi En na Yerusalem, disi de na ini Yuda. Suma na un mindri de fu ala En pipel? En Gado musu de nanga en, èn meki en opo go na Yerusalem, disi de na ini Yuda, fu bow a oso fu Masra Gado fu Israël bikasi A de a Gado, disi de na ini Yerusalem." (אזרא Ez'ra [Ezra] 1:1-3). Met dit decreet, dat koning Cyrus II, die in de grondtekst Koresh genoemd wordt van het Perzische Kūrosh, kwam er voor de Israëlieten een einde aan hun gedwongen verblijf in Babylonië. Niet alleen voor de ballingen uit het voormalige koninkrijk Juda, maar ook voor de ballingen uit het tienstammenrijk Israël, die reeds 136 jaar eerder door de Assyriërs in ballingschap werden weggevoerd, want Cyrus riep alle Israëlieten in zijn hele rijk op, zich naar Jeruzalem te begeven en de tempel van de Eeuwige te herbouwen: "Al diegenen onder u die tot Zijn volk behoren" ofwel in de NBG-vertaling: "Wie nu onder u tot enig deel van Zijn volk behoort." Tot enig deel wil zeggen, tot welke stam ook. Het Perzische Rijk omvatte toen namelijk dezelfde gebieden die eerst tot het Assyrische Rijk en daarna tot het Babylonische Rijk behoorden. De Israëlieten die de meeste affiniteit met de tempel en de heilige stad hadden, gaven daar als eersten gehoor aan: "De familiehoofden van de stammen Yehuda [Juda] en Bin'yamin [Benjamin], de priesters en de Levieten, allen die G'd daartoe aanzette, maakten zich gereed om naar Jeruzalem te vertrekken en te beginnen met de bouw van de tempel van de Eeuwige." **Surinaams:** "Dan den fesiman fu den tata fu Yuda nanga Benyamin ben opo, nanga den priester nanga den Levi suma, nanga ala den suma disi Gado ben opo den yeye, èn den ben waka go fu bow a oso fu Masra disi de na ini Yerusalem." (אזרא Ez'ra [Ezra] 1:5). Het decreet van de Perzische koning en het daarop volgende vertrek van ruim 50.000 Israëlieten en vreemdelingen die met hen meetrokken doet ons denken aan de oproep van de Farao aan Moshe en de uittocht uit Egypte, te meer als we in de verzen 6 t/m 8 nóg een interessante overeenkomst lezen: "Al hun burenen ondersteunden hen met voorwerpen van zilver en goud, met goederen, vee en kostbare geschenken, nog afgezien van wat vrijwillig aangeboden werd. Koning Koresh [Cyrus] van Perzië gaf de voorwerpen vrij die uit de tempel van de Eeuwige afkomstig waren en die Nebukadnessar uit Jeruzalem had meegenomen en in de tempel van zijn eigen god had neergezet. Hij vertrouwde de teruggave toe aan Mitredat, de schatmeester, die ze met een inventarislijst aan Shesh'batzar [Sesbassar], de leider van Juda, overdroeg." **Surinaams:** "En ala den suma disi ben de lontu den ben meki den anu kon tranga nanga wrokosani fu sorfu, fu gowtu, èn nanga gudu, nanga meti, nanga diri sani, nanga ala den fri-wani ofrandi. So srefi Kores, a kownu fu Persia, ben tyari den wrokosani fu a oso fu Masra disi Nebukadnessar ben tyari komopo fu Yerusalem èn a ben poti den na ini a oso fu den gado fu en; den sani dati srefi Kores, a kownu fu Persia, ben tyari den komopo na a anu fu Mitredat, a basi fu den gudu, èn a ben teri den gi Sesbassar, a fesiman fu Yuda." Dat Cyrus II het decreet uitgevaardigd had waarin hij alle Israëlieten toestemming gaf om naar hun eigen land terug te keren en dat hij zelfs de geroofde tempelschatten aan hen teruggaf is op zich niet zo vreemd, want dat deed hij ook bij vele andere volken, die door de Babyloniërs in ballingschap werden meegevoerd. Nadat hij het Babylonische Rijk veroverd had, stuurde Cyrus II alle religieuze voorwerpen en vooral de godenbeelden van de verschillende Mesopotamische steden terug, die door Nebukadnessar en diens opvolgers waren geroofd. Cyrus de Grote ging de geschiedenis in als één van de meest liberale vorsten uit de oudheid vanwege zijn religieuze tolerantie omdat hij de overwonnen volken in zijn rijk hun eigen cultuur en hun eigen godsdienst liet behouden. Dat hij de Israëlieten toestemming gaf om naar hun vaderland terug te keren en ook de voorwerpen teruggaf, die uit de tempel afkomstig waren is dus niet zo vreemd, maar dat hij daarnaast ook nog de opdracht gaf, de verwoeste tempel van de G'd van Israël te herbouwen is daarentegen wel opmerkelijk, want dat deed hij voor de goden van de andere

volken niet. Waarom dan wel voor de G'd van Israël? Omdat de Eeuwige, de G'd van de hemel hem persoonlijk heeft opgedragen om voor Hem een tempel te bouwen in Jeruzalem. Dat vermeldde de koning nadrukkelijk in zijn decreet. Maar wanneer sprak de Eeuwige tot hem? Hij sprak tot hem bij monde van de profeet Jesaja. Josephus Flavius schrijft in hoofdstuk 1 van het elfde boek van zijn werk *Antiquitates Judaicae* [Joodse oudheden], dat koning Cyrus in de profetieën van Jesaja gelezen heeft, dat al vele jaren voordat hij geboren werd, reeds over hem geprofeteerd was, dat de Eeuwige hem tot koning over vele volken zou aanstellen en hem het voornemen zou ingeven, om Zijn volk voor de herbouw van Zijn tempel naar Jeruzalem terug te zenden. Deze voorzeggingen maakten blijkbaar een enorme indruk op de koning, temeer omdat hij letterlijk bij zijn naam genoemd werd terwijl hij nog niet eens geboren was: *“Dit zegt de Eeuwige, je Bevrijder, die je al in de moederschoot heeft gevormd: Ik, de Eeuwige, ben het die alles gemaakt heeft, de enige die de hemel heeft uitgespannen, die zelf de aarde heeft uitgehamerd... die over Koresh [Cyrus] zegt: Dit is Mijn herder, alles wat Ik wil, brengt Hij ten uitvoer: hij geeft opdracht om Jeruzalem te herbouwen en voor de tempel de fundering te leggen!”* **Surinaams:** *“So Masra yu Ferlusuman, En disi ben meki yu na ini yu mama bere de taki: Mi de Masra disi meki alasani; disi seti den heimmel Mi wawan, disi bradi grontapu Misrefi... èn disi taki fu Kores taki: A de Mi skapuman, èn a sa du ala Mi prisiri, èn a taki gi Yerusalem taki: Yu sa bow baka; èn na a tempel taki: Den sa seti yu fundamenti!”* (ישעייהו Yeshayahu [Jesaja] 44:24 en 28). *“Dit zegt de Eeuwige tot Koresh [Cyrus], Zijn gezalfde, die Hij bij de rechterhand neemt, aan wie Hij volken onderwerpt, voor wie Hij koningen ontwapent, voor wie Hij deuren opent, geen poort blijft gesloten: Ik zal voor je uit gaan, Ik zal ringmuren slechten, bronzen deuren verbrijzelen, ijzeren grendels stukbreken. Ik zal je verborgen schatten schenken, diep weggeborgen rijkdommen. Dan zul je weten dat Ik de Eeuwige ben, de G'd van Israël, die jou bij je naam roept! Omwille van Mijn dienaar Ya'aqov [Jakob], van Israël, dat Ik heb uitgekozen, heb Ik je bij je naam geroepen en je met een erenaam getooid, ofschoon je Mij niet kende. Ik ben de Eeuwige, er is geen ander, buiten Mij is er geen god. Ik heb je omgord met wapens, ofschoon je Mij niet kende. Zo zal iedereen, van oost tot west, weten dat er niets is buiten Mij. Ik ben de Eeuwige, er is geen ander die het licht vormt en het donker scheidt, die vrede maakt en onheil scheidt. Ik ben het, de Eeuwige, die al deze dingen doet! - Ik ben het die Koresh [Cyrus] laat komen in gerechtigheid, steeds opnieuw baan Ik voor hem de weg. Hij zal Mijn stad herbouwen; Hij geeft Mijn ballingen de vrijheid terug, zonder betaling of steekpenningen te eisen, zegt de Eeuwige Tz'vaot!”* **Surinaams:** *“So Masra de taki gi En salfu wan, na Kores, disi leti anu Mi ben opo, fu saka den folku na en fesi; èn Mi sa lusu den dyonku fu den kownu, èn opo den doro disi abi tu pisi na en fesi; èn den portu no sa tapu. Mi sa go na yu fesi, èn Mi sa meki den krom pasi kom leti; Mi sa broko den kopro portu pispisi, èn Mi sa koti den sroto fu isri pispisi; èn Mi sa gi yu den gudu fu dungru, nanga den kibri gudu na ini den kibri presi, so dati yu sa sabi dati Mi, Masra, disi kari yu nanga yu nen, Mi de a Gado fu Israël! Fu Mi dinari Yakob ede, èn fu Israël, disi Mi ben ferkisi, Mi ben kari yu nanga yu nen; Mi ben kari yu nanga yu fosi nen, awansi yu no ben sabi Mi. Mi na Masra, èn no wan trawan de; no wan gado de boiti Mi; Mi ben tai fetisani gi yu, awansi yu no ben sabi Mi; so dati den sa sabi fu a opo fu a son èn fu a west dati no wan de boiti Mi. Mi na Masra, èn no wan trawan de. Mi meki leti, èn Mi meki dungru; Mi meki freide, èn Mi meki pina. Mi, Masra, du ala den sani disi! - Mi ben opo en na ini gerechtigheid, èn Mi sa tiri en na ini ala en pasi; a sa bow Mi foto, èn a sa lusu den srafu fu Mi; no fu moni efu paiman ede: so Masra fu den legre de taki.”* (ישעייהו Yeshayahu [Jesaja] 45:1-7 en 13). De koning van Perzië nam zich deze woorden ter harte en voerde de opdracht van de Eeuwige uit door dit bevel zowel mondeling alsook schriftelijk in zijn hele koninkrijk bekend te laten maken.

Eerste terugkeer onder Zerubavel en Yeshua

Het decreet van Cyrus bracht in het jaar 538 v.g.t. een enorme karavaan op de been, die zich op weg maakte naar het beloofde land. In hoofdstuk 2 van het boek Ezra staat een gedetailleerde lijst met de aantallen van alle Israëlitische mannen per familie en functiegroep opgesomd, die onder leiding van Zerubavel [Zerubbabel], een afstammeling van David en de hogepriester Yeshua [Jesua] terug zijn gekeerd en zich in Jeruzalem en in hun eigen steden gevestigd hadden. Ik zal u die lange lijst besparen, maar in de verzen 64-67 staan wel de totale

aantallen vermeld: "De hele gemeenschap telde in totaal 42.360 personen. Daarbij kwamen nog 7337 slaven en slavinnen, 200 zangers en zangeressen, 736 paarden, 245 muil dieren, 435 kamelen en 6720 ezels." **Surinaams:** "A heri komakandra ben de fo tenti na tu Dusun nanga dri hondro nanga siksi tenti suma, nanga den man dinari nanga den uma dinari, disi ben de seibi Dusun nanga dri hondro nanga dri tenti na seibi; èn den ben abi tu hondro singiman nanga singi-uma na den mindri. Den ben abi seibi hondro nanga dri tenti na siksi asi nanga tu hondro nanga fo tenti na feifi rèi-meti nanga fo hondro nanga dri tenti na feifi kameli nanga siksi Dusun nanga seibi hondro nanga twenti buriki." In de uitgebreide opsomming van de teruggekeerde ballingen werden de Israëlieten niet genoemd naar de stam waartoe zij behoorden, maar naar hun families en woonplaatsen. Dat zij niet alleen afkomstig waren uit de stam Yehuda [Juda], maar ook uit andere stammen, blijkt o.a. uit vers 28, waarin 223 inwoners van Beit El en Ai genoemd worden. Terwijl Ai in het stamgebied van Bin'yamin [Benjamin] lag, was Beit El een stad in het stamgebied van Ef'rayim [Efraïm], dat tot het Tienstammenrijk behoorde. In vers 70 lezen wij: "De priesters, de Levieten en een deel van het volk, de tempelzangers, de poortwachters en de tempelknechten vestigden zich in hun eigen steden, en alle andere Israëlieten in de overige steden." **Surinaams:** "So den priester nanga den Levi suma nanga son suma fu a pipel nanga den singiman nanga den portuwaktiman nanga den suma disi ben de fu a tempel ben go libi na ini den foto, èn ala den tra Israël suma ben go libi na ini den foto." De vermelding van 'alle andere Israëlieten' geeft eveneens aan, dat het hierbij niet alleen om Judeeërs ging. Heel duidelijk zien wij dat vooral in de volgende tekst: "Zo is heel Israël ingeschreven in de registers die zijn opgenomen in de kroniek van de koningen van Israël. De Judeeërs waren wegens hun ontrouw als ballingen naar Babylonië gevoerd. Nu keerden de rechtmatige eigenaars weer terug naar hun bezittingen in de verschillende steden: gewone Israëlieten, priesters, Levieten en tempelknechten. In Jeruzalem vestigden zich families uit de stammen Yehuda [Juda], Bin'yamin [Benjamin], Ef'rayim [Efraïm] en M'nashe [Manasse]..." **Surinaams:** "So den ben skrifi heri Israël na ini den famiribuku; èn luku, den skrifi den na ini a buku fu den kownu fu Israël nanga Yuda, disi den ben tyari gowe na Babel bikasi fu den sondu. Now den fosi suma disi ben kon baka fu libi na ini den foto disi de ben abi ben de den Israël suma, den priester, den Levi suma, nanga den suma fu a tempel. Den pikin fu Yuda, den pikin fu Benyamin, den pikin fu Efraïm nanga den pikin fu Manassa disi ben libi na ini Yerusalem ben de..." (אֵלֶּיךָ דְּבַרֵי הַיָּמִים א) Div'rei haYamim alef [1 Kronieken] 9:1-3). Dus ook Efraïm en Manasse waren destijds in Jeruzalem vertegenwoordigd hetgeen aantoonde, dat mensen uit de verschillende stammen na terugkeer uit de ballingschap door elkaar heen woonden en samen één volk vormden.

Fundering en begin herbouw van de tempel

"Aan het begin van de zevende maand, toen de Israëlieten zich in hun steden hadden gevestigd verzamelde het voltallige volk zich in Jeruzalem. Yeshua [Jesua], de zoon van Yotzadaq [Josadak], en zijn medepriesters, en Z'rubavel [Zerubbabel], de zoon van Sh'alti'el [Sealtiël], en zijn verwanten, bouwden het altaar van de G'd van Israël, om daarop te kunnen offeren zoals is voorgeschreven in de Tora [wet] van Moshe [Mozes], de g'dsman. Ondanks hun angst voor de bevolking van het land richtten ze het altaar op zijn oude fundamenten op en offerden aan de Eeuwige. Ze droegen brandoffers voor de morgen en de avond op, en vierden Sukot [het Loofhuttenfeest] volgens de voorschriften: elke dag brachten ze het vereiste aantal brandoffers, zo veel offers dus als er voor iedere dag zijn voorgeschreven. Van toen af aan brachten ze ook het dagelijkse offer, het offer op Rosh Chodesh [nieuwemaan] en de offers bij alle andere heilige hoogtijdagen van de Eeuwige. Al vanaf de eerste dag van de zevende maand droegen ze brandoffers op aan de Eeuwige, ook al waren de fundamenten van het heiligdom van de Eeuwige nog niet gelegd." **Surinaams:** "En na di fu seibi mun, den Israël suma ben de na ini den foto, èn a pipel ben kon makandra leki wan man na Yerusalem. Dan Yeshua, a manpikin fu Yosadak ben tanapu nanga den brada fu en, den priester, nanga Serubabel, a manpikin fu Sealtiël nanga den brada fu en, èn den ben bow a altari fu a Gado fu Israël, fu meki bron-ofrandi na en tapu, so leki a de skrifi na ini a wèt fu Moses, a man fu Gado. En den ben seti a altari na tapu en fondamenti, bikasi den ben frede fu den pipel fu den kondre lontu den; èn den ben meki bron-ofrandi na en tapu gi Masra, den mamanten nanga mofoneti bron-ofrandi. Den

ben hori a fesa fu tabernakel tu, so leki a de skrifi, èn den ben meki den bron-ofrandi nanga den yoisti nomru ala dei, so leki a ben de fanowdu ibri dei; èn baka dati, den ben meki den bron-ofrandi ala dei, fu den nyun mun nanga ala den fesa disi ben skrifi kaba gi Masra, èn ibri suma disi ben wani ben meki wan fri-wani ofrandi gi Masra. Na a fosi dei fu di fu seibi mun, den ben bigin fu meki den bron-ofrandi gi Masra. Ma den no ben seti a fundamenti fu a tempel fu Masra etc.” (אזרא Ez'ra [Ezra] 3:1-6). Terwijl de tempel nog in puinhopen lag herbouwden de Israëlieten na aankomst in hun vaderland in het jaar 538 v.g.t. alvast het altaar op zijn oude fundamenteën om volgens de voorschriften de najaarsfeesten in de maand Tishri te kunnen vieren. In maand Iyar in het tweede jaar van Cyrus, dat is het jaar 537 v.g.t., legden zij de fundamenteën van de tempel en begonnen alvast met de herbouw: *“In het tweede jaar nadat zij naar G'ds tempel in Jeruzalem waren gekomen, in de tweede maand, begonnen Z'rubavel [Zerubbabel], de zoon van Sh'alti'el [Sealtiël] en Yeshua [Jesua], de zoon van Yotzadak [Josadak] en de rest van hun broeders, priesters en Levieten en allen die uit de ballingschap naar Jeruzalem waren teruggekeerd, met het aanstellen van Levieten van twintig jaar en ouder, om toezicht te houden op de werkzaamheden aan de tempel van de Eeuwige. Yeshua [Jesua], zijn zonen en verwanten, en Qad'mi'el [Kadmiël] en zijn zonen, nakomelingen van Yehuda [Juda] [in de NBG-vertaling staat: Judeeërs] waren gezamenlijk verantwoordelijk voor het toezicht op de arbeiders die werkten aan G'ds tempel, met de zonen van Chenandad en hun zonen en verwanten, allen Levieten. Terwijl de bouwers de fundamenteën van het heiligdom van de Eeuwige legden, stelden de priesters, gekleed in ambtsgewaad, zich op met trompetten, en de Levieten, de nakomelingen van Asaf, stelden zich op met cimbalen, om de Eeuwige te prijzen volgens de aanwijzingen van David, de koning van Israël.”* **Surinaams:** *“Now na di fu tu yari di den ben kon na a oso fu Gado na Yerusalem, na di fu tu mun, Serubabel, a manpikin fu Sealtiël, nanga Yeshua, a manpikin fu Yosadak, nanga den brada disi ben tan abra, den priester nanga den Levi suma, nanga ala den suma di ben komopo fu katibo kon na Yerusalem, ben poti den Levi suma disi ben abi twenti yari efu moro owru fu seti a wroko fu a oso fu Masra go na fesi. Dan Yeshua ben tanapu makandra nanga den manpikin fu en nanga den brada fu en, nanga Kadmiël nanga en manpikin, den manpikin fu Yuda, fu wroko fu seti den wrokoman fu bow a oso fu Gado; den manpikin fu Chenandad, en manpikin nanga den brada fu en, den Levi suma, ben de tu. En di den bowman ben seti a fundamenti fu a tempel fu Masra, den ben seti den priester ini den krosi nanga trompeti, nanga den Levi suma, den manpikin fu Asaf, nanga simbal fu preise Masra, so leki fa a wèt fu David a kownu fu Israël ben taki.”* (אזרא Ez'ra [Ezra] 3:8-10). Zo werd in het jaar 537 v.g.t. op gezag van Koresh [Cyrus], de koning van Perzië en Babylonië, de fundering van de tweede tempel gelegd zoals de Eeuwige hem heeft opgedragen bij monde van Jesaja.

Verbod op herbouw van de tempel

In hoofdstuk 4 lezen wij echter, dat de tempelbouw na zijn dood werd gestaakt door een verbod, dat door de opvolger van koning Cyrus werd opgelegd naar aanleiding van een klacht, die de tegenstanders van de Israëlieten, mensen uit heidense volkeren die destijds door de Assyriërs en Babyloniërs in het land werden gehuisvest, bij hem hadden ingediend. In de grondtekst wordt deze koning Artach'shasta genoemd en in de NBV-vertaling zelfs Artaxerxes, maar dat is niet juist. Zoals ik reeds eerder heb aangegeven, was Artach'shasta, in het Oud-Perzisch Artakh'shatra, één van de diverse koningstitels en kon dus op iedere Perzische koning toegepast worden. Volgens Josephus Flavius gaat het hier derhalve niet over koning Artaxerxes maar over Cambyses, de zoon van Cyrus (Antiquitates Judaicae [Joodse oudheden], boek 11, hoofdstuk 3). Dat lijkt mij eigenlijk ook logischer omdat Cambyses, die slechts van 529 tot 522 v.g.t. regeerde, door koning Darius I werd opgevolgd, die in vers 24 genoemd wordt. Daar lezen wij: *“Het werk aan de tempel van G'd in Jeruzalem werd stilgelegd, en daarin kwam geen verandering tot het tweede regeringsjaar van koning Darius van Perzië.”* **Surinaams:** *“Dan a wroko fu a oso fu Gado disi de na ini Yerusalem ben tapu. So a ben tapu te leki di fu tu yari di Darius ben tron kownu fu Persia.”* Dat wil dus zeggen, dat de tempelbouw pas in het jaar 520 hervat werd, ruim 18 jaar na terugkomst van de eerste groep voormalige ballingen.

Opdracht om de herbouw van de tempel te hervatten

“Toen begonnen de profeten Chagai [Haggai] en Z'char'ya [Zacharia, de kleinzoon van Ido, in opdracht van de G'd van Israël te profeteren tegen de Judeeërs die in Juda en in Jeruzalem woonden!” **Surinaams:** “Dan de profeiti, Hagai a profeiti nanga Sakaria, a manpikin fu Ido, ben ben taki profeiti-taki na ini a nen fu a Gado fu Israël gi den Dyu disi ben de na ini Yuda nanga Yerusalem, na den suma srefi.” (אֶזְרָא Ez'ra [Ezra] 5:1). “In het tweede regeringsjaar van koning Darius, op de eerste dag van de zesde maand, richtte de Eeuwige zich bij monde van de profeet Chagai [Haggai] tot Z'rubavel [Zerubbabel], zoon van Sh'alti'el [Sealtiël] en gouverneur van Juda, en tot Yeshua [Jesua], zoon van Yotzadaq [Josadak] en hogepriester: Dit zegt de Eeuwige Tz'vaot: Dit volk beweert dat de tijd nog niet gekomen is om de tempel van de Eeuwige weer op te bouwen. Maar, zo sprak de Eeuwige bij monde van de profeet Chagai [Haggai], is de tijd dan wel gekomen om zelf in mooi afgewerkte huizen te wonen? En dat terwijl Mijn huis nog een ruïne is! Nu dan, dit zegt de Eeuwige Tz'vaot: Welke weg zijn jullie ingeslagen? Denk toch na! Jullie hebben veel gezaaid, maar weinig geoogst; jullie eten maar raken nooit verzadigd, jullie drinken maar nooit is het genoeg, jullie kleden je maar krijgen het nooit warm; de dagloner krijgt zijn geld maar het verdwijnt in een beurs vol gaten. Dit zegt de Eeuwige Tz'vaot: Welke weg zijn jullie eigenlijk ingeslagen? Ga naar de bergen, haal daar hout en bouw Mijn huis weer op! Met vreugde zal Ik het aanvaarden en er Mij in alle luister tonen, zegt de Eeuwige. Jullie hebben veel verwacht, maar hoe weinig is het geworden, en wat jullie wél binnenhaalden, is door Mijn adem vernietigd. En waarom? - spreekt de Eeuwige Tz'vaot. Omdat Mijn huis nog altijd een ruïne is [NBG-vertaling: verwoest ligt], terwijl ieder van jullie zich uitslooft voor zijn eigen huis!” **Surinaams:** “Na di fu tu yari fu Darius a kownu, na di fu siksi mun, na a fosi dei fu a mun, a wortu fu Masra ben kon doro Hagai a profeiti gi Serubabel, a manpikin fu Sealtiël, a fesiman fu Yuda, nanga Yeshua, a manpikin fu Yosadak, a granpriester, taki: So Masra fu den legre de taki: A pipel disi taki: a ten no doro ete, a ten fu bow a oso fu Masra. Dan a wortu fu Masra ben kon doro Hagai a profeiti taki: A ten ben doro fu un sa libi na ini un oso disi un bow moi, ma a oso disi de tan pori? Now fu dat'ede: so Masra Gado fu den legre taki: Prakseri bun fa un de waka. Un ben sai furu, ma un ben koti weiniki; un nyan, ma un bere no kon furu; un dringi, ma un abi dreiwatra ete; un weri krosi, ma no wan suma firi waran; èn a suma disi kisi en paiman poti en na ini wan monisaka nanga olo. Fu dat'ede Masra Gado fu den legre taki: Prakseri bun fa un de waka. Kren go na tapu a bergi, èn tyari udu kon, èn bow a oso; èn Mi sa abi prisiri nanga en, èn Mi sa kisi bigi nen: so Masra de taki. Un ben ferwakti furu, èn luku, a ben de pikinso nomo; èn di un ben tyari en kon na oso, Mi ben blo na en tapu. Fu san'ede? Masra Gado de taki: Bikasi Mi oso tan pori, èn ibri mansuma fu un de lon go na en eigi oso.” (חֲגַי Chagai [Haggai] 1:1-9). “Z'rubavel [Zerubbabel], zoon van Sh'alti'el [Sealtiël], en Yeshua [Jesua], zoon van Yotzadaq [Josadak] en hogepriester, en wie er van het volk nog over waren, luisterden naar de oproep die de Eeuwige, hun G'd, had gedaan; ze luisterden naar de woorden van de profeet Chagai [Haggai], die door de Eeuwige, hun G'd, gezonden was. En het volk werd vervuld van vrees voor de Eeuwige. Maar Chagai [Haggai], de bode van de Eeuwige, zei in opdracht van de Eeuwige tot het volk: Ik ben bij jullie, spreekt de Eeuwige! Zo zette de Eeuwige Z'rubavel [Zerubbabel], zoon van Sh'alti'el [Sealtiël] en gouverneur van Yehuda [Juda], en Yeshua [Jesua], zoon van Yotzadaq [Josadak] en hogepriester, en wie er van het volk nog over waren, ertoe aan te beginnen met het herstel van de tempel van de Eeuwige Tz'vaot, hun G'd. Ze gingen aan het werk op de vierentwintigste dag van de zesde maand.” **Surinaams:** “En Masra ben wiki a yeye fu Serubabel, a manpikin fu Sealtiël, a fesiman fu Yuda, nanga a yeye fu Yeshua, a manpikin fu Yosadak, a granpriester, nanga a yeye fu ala den suma disi ben tan abra, èn den ben kon èn den ben du a wroko na ini a oso fu Masra fu den legre, den Gado. Dati ben de a di fu tutenti na fo dei fu a di fu siksimun na ini a di fu tu yari di kownu Darius ben e tiri.” (חֲגַי Chagai [Haggai] 1:14-15).

Aanmoediging om door te gaan met de herbouw en belofte van voorspoed

Een maand later, op de 21^e dag van de maand Tishri 520 v.g.t., gaf de profeet G'ds belofte door, dat de luister van de nieuwe tempel zelfs nog groter zal zijn dan voorheen: “In het tweede regeringsjaar van koning Dar'yavesh [Darius], op de eenentwintigste dag van de zevende

maand, sprak de Eeuwige opnieuw bij monde van de profeet Chagai [Haggai]. Hij droeg hem op: Zeg tegen Z'rubavel [Zerubbabel], zoon van Sh'alti'el [Sealtiël] en gouverneur van Yehuda [Juda], en Yeshua [Jesua], zoon van Yotzadaq [Josadak] en hogepriester, en wie er van het volk nog over zijn: Wie van jullie heeft deze tempel nog in zijn vroegere luister gezien? En hoe ziet hij er nu uit? Jullie denken zeker dat het niets meer kan worden! Maar houd vol, Z'rubavel, spreekt de Eeuwige, houd vol, Yeshua, zoon van Yotzadaq en hogepriester; jullie allen, bewoners van dit land, houd vol! - spreekt de Eeuwige. Werk door, Ik ben bij jullie - spreekt de Eeuwige Tz'vaot. Dat heb Ik jullie beloofd toen jullie wegtrokken uit Egypte; Ik zal steeds in jullie midden aanwezig zijn, wees dus niet bevreesd!" - "De luister van deze tempel zal groot zijn, nog groter dan voorheen, zegt de Eeuwige Tz'vaot, en van hieruit zal ik jullie vrede en voorspoed geven [NBG-vertaling: op deze plaats zal Ik heil geven], spreekt de Eeuwige Tz'vaot."

Surinaams: "Na di fu twenti na fo dei tu di fu siksi mun, na ini di fu tu yari fu Darius a kownu. Na di fu seibi mun, na di fu twenti na wan dei fu a mun, a wortu fu Masra ben kon na a profeti Hagai taki: Taki now gi Serubabel, a manpikin fu Sealtiël, a fesiman fu Yuda, nanga Yeshua, a manpikin fu Yosadak, a granpriester nanga a pipel disi de tan abra taki: Suma de na un mindri disi ben si a oso disi na ini en fosi glori? En fa un de si en now? A no de leki noti na ini un ai? Toku now yu musu de tranga, o Serubabel, so Masra de taki, èn de tranga, o Yeshua, a manpikin fu Yosadak, a granpriester, èn de tranga, ala un pipel fu a kondre, so Masra de taki, èn wroko, bikasi Mi de nanga un, so Masra fu den legre de taki. So leki a wortu disi Mi ben meki wan ferbontu nanga un di un ben komopo fu Egipti, so Mi Yeye de tan na un mindri; no frede!" - "A glori fu a oso disi sa de moro bigi leki a fosi oso: so Masra fu den legre de taki. En na ini a presi disi, Mi sa gi freide: so Masra fu den legre de taki." (גַּי חַגַּי [Haggai] 2:1-5 en 9). De toekomstige heerlijkheid van deze tempel en het heil dat de Eeuwige op deze plaats zal geven is duidelijk een verwijzing naar Yeshua haMashiach, die vele eeuwen later in deze tempel zal prediken. Alsof het een hint was naar het latere Chanukafeest, het feest van de herinwijding van de tweede tempel gaf de Eeuwige op de 24e dag van de maand Kis'lev, één dag voor Chanuka, een aanmoediging om door te gaan met de bouw van de tempel en een belofte van voorspoed: "Op de vierentwintigste dag van de negende maand, in het tweede regeringsjaar van Dar'yavesh [Darius] richtte de Eeuwige zich tot de profeet Chagai [Haggai]: Dit zegt de Eeuwige Tz'vaot: Vraag de priesters hierover een uitspraak te doen: Als iemand offervlees bij zich draagt in een plooi van zijn mantel, en deze plooi komt in aanraking met brood of met gekookt voedsel, met wijn, olie of met wat voor voedsel ook, wordt dat voedsel daardoor dan heilig? Neen, antwoordden de priesters op deze vraag. Vervolgens vroeg Chagai: Als iemand die onrein is doordat hij met een lijk in aanraking is geweest, zulk voedsel aanraakt, wordt het daardoor dan onrein? Ja, antwoordden de priesters, het wordt daardoor onrein. Daarop zei Chagai: Zo is het ook met deze mensen, spreekt de Eeuwige, zo is het in Mijn ogen gesteld met dit volk, en zo is het ook met de vruchten van hun arbeid: alles wat zij offeren is onrein. Maar let op wat er vanaf vandaag gebeuren gaat. Hoe was het met jullie gesteld voordat er aan de herbouw van de tempel van de Eeuwige begonnen werd? Jullie dachten twintig maten graan te scheppen, maar de graanhoop bleek slechts tien maten groot te zijn; jullie dachten vijftig maten wijn uit de pers te halen, maar de perskuip bleek slechts twintig maten te bevatten. De vruchten van jullie arbeid heb Ik getroffen met korenbrand, meeldauw en hagel, en toch zijn jullie niet naar Mij teruggekeerd, spreekt de Eeuwige. Maar let op wat er gebeuren gaat, vanaf vandaag, vanaf deze vierentwintigste dag van de negende maand, vanaf de dag dat de tempel van de Eeuwige grondvest is, let op! Het is waar dat het zaad nog ongebruikt in de schuur ligt, en ook hebben de wijnstok en de vijgenboom, de granaatappel en de olijf nog geen vrucht gedragen, maar vanaf vandaag zak Ik jullie Mijn zegen geven! Op de vierentwintigste dag van de maand richtte de Eeuwige zich nogmaals tot Chagai: Zeg dit aan Z'rubavel, de gouverneur Juda: Ik zal de hemel en de aarde doen beven, Ik zal alle konings-tronen omverstoten en de macht van alle volken breken, Ik zal de strijdagens met hun berijders omverwerpen en de paarden zullen neerstorten en de ruiters zullen elkaar ombrengen. Op die dag, spreekt de Eeuwige Tz'vaot, zal Ik jou, Z'rubavel, zoon van Sh'alti'el en mijn dienaar, dragen als Mijn zegelring, want Ik heb jou uitverkozen, zo spreekt de Eeuwige Tz'vaot." **Surinaams:** "Na di fu twenti na fo dei na di fu neigi mun, na di fu tu yari fu Darius, a wortu fu Masra ben kon doro Hagai a profeti taki: So Masra fu den legre de taki: Aksi den priester abra a wèt taki: Efu wan suma sa tyari meti disi de santa kaba na ini en krosi, èn en krosi sa meri brede efu brafu efu wini efu oli efu iniwan tra

nyanyan, dati sa kon santa? En den priester ben piki taki: Nono. Dan Hagai ben taki: Efu wan suma no de krin moro bikasi a ben meri wan dedeskin, èn a meri wan fu den sani disi, dan dati no sa de krin moro? En den priester ben piki taki: A no sa de krin moro. Dan Hagai ben taki: So a pipel disi de, èn so a folku disi de na Mi fesi de, so Masra de taki, èn so ibri wroko fu den anu de; èn san den meki leki ofrandi drape no de krin. En now, mi begi un, prakseri abra disi na den dei disi go na fesi, fosi wan ston ben seti na tapu tra ston na ini a tempel fu Masra; sinsi den dei dati, di wan suma ben kon na wan hipi fu twenti efa, ma tin nomo ben de; di wan ben kon na a presi fu kwinsi droifi fu kisi feifi tenti bat, ma twenti bat nomo ben de. Mi ben naki un nanga pesti-siki, èn Mi ben naki ala den wroko fu un anu nanga agra; toku, un no ben drai kon na Mi, so Masra de taki. Prakseri abra disi na den dei disi go na fesi, fu a twenti na fo dei fu di fu neigi mun, a dei disi den ben seti a fundamenti fu a tempel fu Masra; prakseri bun. A siri no de na ini a makzin ete? Ya, èn toku a droifitaki nanga a figabon nanga a granaki-aprabon nanga a oleifbon no ben meki den froktu; ma bigin fu a dei disi, Mi sa blesi un! A wortu fu Masra ben kon agen na Hagai na di fu twenti na fo dei fu a mun taki: Taki gi Serubabel, a fesiman fu Yuda taki: Mi sa seki den heimel nanga grontapu, èn Mi sa kanti den kownusturu fu den kondre trowe, èn Mi sa broko a tranga fu den kownukondre fu den heiden suma saka; èn Mi sa trowe den asiwagi nanga den suma disi de rèi na den ini; èn den asi nanga den asiman sa fadon, ibriwan doru a howru fu en brada. So Masra fu den legre de taki: Tapu a dei dati, Mi sa teki yu, o Serubabel, Mi dinari, a manpikin fu Sealtiël, so Masra de taki, èn Mi sa meki yu kon leki wan stampu-linga, bikasi Mi ben ferkisi yu: so Masra fu den legre de taki.” (חגאי Chagai [Haggai] 2:10-23). “Toen maakten Z’rubavel, de zoon van Sh’alti’el, en Yeshua, de zoon van Yotzadaq, zich op en begonnen te bouwen aan het huis van G’d, die in Jeruzalem woont; en de profeten G’d’s stonden hun met hun hulp terzijde.” **Surinaams:** “Dan Serubabel, a manpikin fu Sealtiël, nanga Yeshua, a manpikin fu Yosadak ben bigin fu bow a oso fu Gado disi de na Yerusalem, èn den profeti fu Gado ben de nanga den fu yepi.” (אזרא Ez’ra [Ezra] 5:2).

Het decreet van koning Darius I

Maar Tatenai, de gouverneur van de Perzische provincie Trans-Eufraat, waartoe ook Judea behoorde, begreep niet hoe zij zomaar, zonder toestemming van de koning konden beginnen, hun werk aan de wederopbouw van de tempel konden hervatten en schreef een brief aan Darius met het verzoek om opheldering. Het antwoord van de koning was een bevestiging van het decreet van Cyrus, maar hij ging daarin zelfs nog verder: “Wat uw vraag betreft, Tatenai, gouverneur van de provincie Trans-Eufraat, en Shetar Boznai en uw ambtgenoten, bestuurders van de genoemde provincie: laat de bouw ongemoeid! Laat het werk aan de tempel van G’d ongestoord voortgang vinden. De gouverneur en de oudsten van de Judeeërs mogen de tempel herbouwen op zijn vroegere plaats. En ik heb bevel gegeven dat u de oudsten van de Judeeërs moet steunen bij de bouw van de tempel van G’d: zij moeten de kosten steeds volledig vergoed krijgen uit de koninklijke schatkist, uit de belastingopbrengst van de provincie Trans-Eufraat, zolang als nodig is. Alles wat de priesters in Jeruzalem nodig hebben, moet hun dagelijks, zonder enige terughoudendheid, gegeven worden: jonge stieren en rammen en lammeren om te offeren aan de G’d van de hemel, en tarwe, zout, wijn en olie, zodat zij offergaven aan de G’d van de hemel kunnen brengen, en zullen bidden voor het leven van de koning en zijn zonen. Ook heb ik bevel gegeven dat er bij iedereen die dit besluit overtreedt een balk uit zijn huis moet worden gesloopt, waaraan hij vervolgens rechtop zal worden vastgenageld. Zijn huis moet worden verwoest. Moge de G’d die Zijn naam laat wonen in deze tempel, de tempel van G’d in Jeruzalem, alle koningen en volken neerslaan die een poging doen om dit besluit te overtreden door de tempel te verwoesten. Ik, Dar’yavesh [Darius], heb dit bevel gegeven, en het moet nauwkeurig worden uitgevoerd!” **Surinaams:** “Now fu dat’ede, Tatenai, a fesiman fu a distrikt na abrasi fu a Eufraat liba, èn Setar-Bosnai nanga den lantiman na abrasi fu a Eufraat liba, hori unsrefi farawe fu drape; no bemui nanga a wroko fu a oso fu Gado; gi a fesiman nanga den gransuma fu den Dyū pasi fu bow a oso fu Gado disi na ini en presi. Moro fara, mi meki wan komanderi abra san un sa du nanga den gransuma fu den Dyū disi sa bow a oso fu Gado disi; un musu gi den man disi moni komopo fu a kownu gudu, a lantimoni fu a distrikt na abrasi fu a Eufraat liba, so dati noti sa tapu den. En alasani disi den abi fanowdu, fu den yongu kaw nanga den man skapu nanga den lam fu meki den bron-ofrandi gi a Gado fu heimel, nanga tarwe,

sowtu, wini nanga oli, so leki a de fanowdu fu den priester disi de na Yerusalem, meki den kisi den sani disi den musu abi dei fu dei sondro fu makeri wan sani, so dati den kan meki switi smeri ofrandi gi a Gado fu heimmel, èn den kan begi fu a libi fu a kownu nanga den manpikin fu en. Moro fara, mi ben meki wan komanderi dati fu a suma disi sa kenki a wortu disi, meki den puru wan udu komopo fu en oso, èn opo en na loktu, èn hanga en drape, en meki en oso ton wan doti hipi bikasi fu disi. En a Gado disi ben meki En nen fu libi drape sa figi ala den kownu nanga pipel puru disi sa langa den anu fu kenki efu fu pori a oso fu Gado disi de na Yerusalem. Mi, Darius, ben meki wan komanderi; meki den du en es'esi!" (אזרא Ez'ra [Ezra] 6:6-12). Evenals Cyrus II had ook Darius I een decreet ten gunste van de Israëlieten uitgevaardigd en legaliseerde daarmee de herbouw van de tempel in Jeruzalem. Niemand kon daar iets tegeninbrengen: "Tatenai, de gouverneur van de provincie Trans-Eufraat, Shetar Boznai en hun ambtgenoten voerden nauwgezet uit wat koning Dar'yavesh [Darius] bevolen had. De oudsten van de Judeeërs vorderden gestaag met de bouw dankzij het optreden van de profeten Chagai [Haggai] en van Z'char'ya [Zacharia], de kleinzoon van Ido [Iddo]. Zij voltooiden de tempelbouw zoals de G'd van Israël en de Perzische koningen Koresh [Cyrus], Dar'yavesh [Darius] en Artach'shasta [Artaxerxes] bevolen hadden. In het zesde regeringsjaar van koning Dar'yavesh [Darius], op de derde dag van de maand Adar, was de tempel gereed. De Israëlieten, de priesters, de Levieten en de overige terug-gekeerde ballingen, vierden de inwijding van de tempel van G'd met vreugde, en daarvoor brachten zij de volgende offers: honderd stieren, tweehonderd rammen en vierhonderd lammeren. Daarnaast offerden zij nog twaalf geitebokken als reinigingsoffer voor heel Israël, één voor elk van de twaalf stammen." **Surinaams:** "Dan Tatenai, a fesiman na a sei disi fu a Eufraat liba, nanga Setar-Bosnai nanga ala en lantiman ben du alasani disi Darius a kownu ben taki es'esi. En den gransuma fu den Dyu ben bow, èn alasani ben waka bun doro a profeiti-taki fu Hagai a profeiti nanga Sakaria, a manpikin fu Ido. En den ben kaba fu bow en so leki a Gado fu Israël ben komanderi, èn so leki Kores, nanga Darius nanga Artahsasta, kownu fu Persia ben komanderi. En den ben kaba fu bow a oso disi na di fu dri dei fu a mun Adar, disi ben de na di fu siksi yari disi Darius ben de kownu. En den Israël suma, den priester nanga den Levi suma nanga ala den tra pikin fu katibo ben hori wan fesa fu wije a oso fu Gado disi nanga prisiri, èn den ben meki ofrandi fu wije a oso fu Gado disi: wan hondro lam, nanga twarfu man krabita leki wan sondu-ofrandi gi heri Israël, so leki a nomru fu den famiri fu Israël de." (אזרא Ez'ra [Ezra] 6:13-17). Uit dit laatste kunnen wij concluderen, dat alle twaalfstammen derhalve bij de inwijding van de tempel vertegenwoordigd geweest zullen zijn. Zo is precies na 70 jaar de profetie van Jeremia in vervulling gegaan: De tempel, die in 586 v.g.t. door Nebukadnessar werd verwoest, was zeventig jaar later, op de 3^e dag van de 12^e maand, de maand Adar in het 6^e jaar van Darius, het jaar 516 v.g.t. in volle glorie herbouwd! De terugkeer uit de ballingschap was op gang gekomen. Talrijke Israëlieten uit alle twaalf stammen keerden reeds terug naar het land van hun vaders en de rest zal spoedig volgen. Amen!

Werner Stauder